VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Lausunto 19.10.2016

Lausunto esityksestä valtion talousarvioksi 2017

Valtion talousarvioesitys 2017 merkitsee liikuntatoimen määrärahoihin hienoista kasvua, joka selittyy pitkälti Helsingin Olympiastadionin peruskorjaukseen tehtävällä Veikkauksen säästövarakohdennuksella. Yksittäisissä talousarvioriveissä ei sen sijaan ole tapahtumassa olennaisia muutoksia teknisten rivisiirtojen lisäksi.

Sivistysvaltion perustehtäviin kuuluu huolehtia väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja toimintakyvystä sekä yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten osallistumismahdollisuuksien turvaamisesta kaikkien ikä- ja väestöryhmien osalta. Tilanteessa, jossa terveyserot ovat suuria, elintapasairaudet yleistyvät ja osallisuuden kokemukset rakoilevat, on välttämätöntä lisätä yhteiskunnan toimijoiden tietoisuutta ja toimenpiteitä myös liikunnan osalta. Hallituksen kärkihanke ”liikutaan tunti päivässä” on ansiokas esimerkki yhteiskunnan reagoinnista lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden puolesta. Kärkihankkeen toteutukseen kohdennetaan yhteensä 21 miljoonaa euroa yleisistä budjettivaroista vuosina 2016–2018. Liikkuva koulu -ohjelmassa on toistaiseksi mukana jo yli 80 prosenttia Suomen kunnista.

Valtion liikuntaneuvosto esittää huolensa liikuntapaikkojen peruskorjaustarpeesta. Vuosittain lähes 400 miljoonaa tulisi käyttää liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen – toteutuma on tällä hetkellä noin 100 miljoonaa. Liikuntaneuvosto pitää arvokkaana sitä, että budjettiesityksen mukaisesti Helsingin Olympiastadionin perusparannushanke hoidetaan loppuun siten, ettei se vaikuta negatiivisesti perusliikuntapaikkojen, kuten lähiliikuntapaikkojen, uima-, liikunta- ja jäähallien peruskorjaamisten ja -parannusten avustamiseen.

Perustoiminnat avustamisen keskiöön

Valtion liikuntapolitiikan toiminnallisiksi tavoitteiksi on vuoden 2017 osalta asetettu mm. että liikunnan harrastaminen eri väestöryhmissä lisääntyy, liikunnan kansalaistoiminta on aktiivista ja osallistavaa, huippu-urheilua kehitetään tuloksellisesti ja vastuullisesti sekä liikunnan asema eri hallinnonalojen päätöksenteossa vahvistuu. Tavoitteet toimeenpanevat vuonna 2015 voimaan tulleen liikuntalain henkeä ja ovat siten perusteltuja.

Sen sijaan budjetin määrärahojen tilijaottelumallia tulisi edelleen kehittää selkeämpään ja läpinäkyvämpään suuntaan. Valtion toimenpiteet ovat vuosien saatossa moninaistuneet lukuisiin pysyviin avustusmuotoihin, ohjelmiin ja erityisavustushakuihin, joilla on reagoitu ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Erityisavustuksia myönnetään tällä hetkellä mm. seuratuen, liikunnallisen elämäntavan hanketukien, tiedeprojektien, liikunnan yhdenvertaisuushankkeiden sekä isompien ohjelmakokonaisuuksien muodossa. **Liikuntaneuvoston mielestä huomiota tulisi enenevästi kiinnittää kuntien, järjestöjen, seurojen ja muiden toimijoiden perusavustamiseen ja sen jatkuvaan kehittämiseen, kuten myös vaikutusten arviointiin.** Yksittäisten avustuspäätösten määrää eri toimijoille tulisi myös olennaisesti vähentää. Näin toimimalla myös hallinnollisen työn määrä saisi järkevämmät raamit paitsi hakemusten käsittelijöiden myös hakijoiden parissa.

Asia liittyy keskusteluun liikunnan ja urheilun rakenteista. Keskeisiksi kysymyksiksi ovat nousseet resurssien kohdentuminen järjestetyn toiminnan ja hallintotehtävien välillä, paikallistason resurssien puute ja toimijoiden roolien selkeys. Esimerkiksi liikunta- ja urheiluseurojen tukipolitiikka (kuntien avustukset, liikuntaa edistävien järjestöjen jäsenpalvelut, valtion suora seuratuki, muiden rahoittajien avustukset) tulee arvioida kokonaisuudessaan uudelleen.

Kunnat ratkaisevassa roolissa paikallistason liikuntaedellytysten mahdollistajana

Kunnat luovat liikuntalain mukaisesti edellytyksiä kaikkien väestöryhmien liikunnalle ja seuratoiminnalle paikallisesti ja alueellisesti. Kuntien merkitys korostuu erityisesti ikäihmisten, erityisryhmien, työttömien sekä lasten ja nuorten näkökulmasta, kuten myös liikuntapaikkojen rakentamisessa ja ylläpitämisessä. **Kuntakohtaiset vaihtelut liikunnan edistämisessä ovat huomattavia, mikä vaarantaa liikunnan yhdenvertaista saavutettavuutta.** Tilanteessa, jossa kuntakenttä elää, kunta- ja liikuntalaki ovat uudistuneet ja sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä muuttuu radikaalisti, **on tärkeä hetki miettiä, millä ratkaisuilla liikunnan peruspalveluluonnetta kunnissa voidaan vahvistaa läpi Suomen.**

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää kunnille asukaskohtaista, laskennallista valtionosuutta sekä erityisavustuksia mm. liikuntapaikkarakentamiseen. Valtionosuus tulee käyttää kunnille liikuntalaissa määriteltyjen tehtävien mukaiseen toimintaan, mutta sen tarkemmin valtionosuus ei kohdennu, eikä sitä myöskään arvioida. Valtionosuutta ei ole olennaisesti korotettu sitten vuoden 2009 ja sen suhteellinen osuus valtion liikuntamäärärahoista on laskenut. **Valtionosuuden kohdentamiseen tulisi luoda mekanismi, joka kannustavasti huomioisi kunnan toiminnan tuloksellisuuden liikunnan edistämisessä sekä alue- ja väestöpohjaiset erot.**

Liikuntapaikkarakentamisen tarpeet huomioitava

Rakennetuilla liikuntapaikoilla ja liikuntaolosuhteilla laajemminkin on merkittävä vaikutus sekä liikunnallisen elämäntavan valinnoille että elinvoimaiselle liikuntakulttuurille arkiliikunnasta huippu-urheiluun asti. Suomeen on saatu rakennettua asukaskohtaisesti tarkasteltuna kattava liikuntapaikkaverkosto, mutta nykyresursoinnilla ja ylläpidolla se uhkaa osin rapautua. **Vuosittain lähes 400 miljoonaa tulisi käyttää liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen – tästä toteutuu noin neljännes.** Samanaikaisesti etenkin kasvukeskuksissa on huutava pula suosiotaan kasvattaneiden palloilulajien sekä vesiliikunnan olosuhteista. Resurssitarve tuleville vuosille on kasvava myös liikunnan koulutuskeskusten osalta.

Vaikeassa kuntatalouden tilanteessa valtionavustuksilla on nähty olevan merkittävä kannustinvaikutus ja ne vahvistavat hankkeiden etenemistä kunnallisessa päätöksenteossa. Jatkossa on syytä analysoida, onko valtionavustuksen osuutta hankkeiden kokonaiskustannuksista syytä kasvattaa, jotta avustusten kannustavuus jatkossakin säilyisi korkealla tasolla. Liikuntapaikkarakentaminen kaipaa myös uusia, vaihtoehtoisia rahoitusmalleja.

Voimassa olevan Liikuntapaikkarakentamisen Suunta-asiakirjan painopisteinä ovat peruskorjaamisen ja -parantamisen lisäksi mm. uusien lajien olosuhteiden huomiointi, hankkeiden energiatehokkuus ja rahoitusyhteistyöhön pyrkivät hankkeet. Jotta Suunta-asiakirjan tavoitteet siirtyvät kannustaviksi käytännöiksi, tulee ne huomioida avustuspäätöksissä. **Liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, ettei Olympiastadionin perusparannushankkeen loppuunsaattaminen pienennä muihin rakennushankkeisiin käytettävissä olevaa avustusmäärärahaa.**

Liikunnan edistämiseen yhteiskunnan toimialarajat ylittävää politiikkaa

Lukuisat yhteiskunnalliset haasteet edellyttävät onnistuakseen sektorirajat ylittäviä toimenpiteitä, eikä liikunta- ja urheilutoiminta tee tässä poikkeusta. Valtionhallinto on kuitenkin sekä rakenteellisesti että toiminnallisesti hajautunut, mikä hankaloittaa yhteisten päämäärien saavuttamista. **Liikunnan resursointi on jäänyt liialti veikkausvoittovaroista rahoitettavan liikuntatoimen vastuulle sekä valtiolla että kunnissa.** Näin ollen kasvaneillakaan liikuntatoimen resursseilla ei ole onnistuttu nostamaan väestön kokonaisaktiivisuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on yhteensovittamisvastuu liikunnan edistämistoimista valtionhallinnossa. **Ministeriön tulee käynnistää säännöllinen vuoropuhelu kaikkien ministeriöiden kanssa ja hakea aktiivisesti kumppanuutta, yhteisrahoitteista toimintaa ja uusia rahoitusmalleja liikunnan edistämiseksi.** Sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaisuusuudistus, ammatillisen koulutuksen reformi, kuntataloutta koskevat linjaukset, verotus- ja sääntelykysymykset sekä hallituksen kärkihankkeet ovat keskeisessä asemassa linjaamassa liikunnan ja huippu-urheilun tulevaisuutta. Valtion liikuntaneuvosto pitää tärkeänä, että sote-uudistuksen yhteydessä terveyden edistämistyöhön luodaan selkeät taloudelliset kannustimet, jotka perustuvat kuntien tulokselliseen toimintaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä.

Julkishallintoa velvoitetaan edistämään yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti kaikilla toimialoillaan – myös liikunnassa, mukaan lukien kunnat ja järjestöt. Liikunnan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseksi on sekä varmistettava että seurattava YK:n vammaisten oikeuden ratifioinnin tuomien velvoitteiden toteutumista. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman mukaisesti sukupuolten tasa-arvo otetaan puolestaan nykyistä paremmin huomioon liikunnan valtionavustusten myöntökriteereissä.

Tapio Korjus
puheenjohtaja

Minna Paajanen
pääsihteeri